

УДК 378.011.3-051: 654.197

КОМУНІКАТИВНІ УМІННЯ У ФОРМУВАННІ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ТЕЛЕЖУРНАЛІСТІВ

Носова К. В.

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка Україна,
Старобільськ

У статті розглянуті комунікативні уміння у формуванні культури професійного спілкування майбутніх тележурналістів. Охарактеризовані комунікативні уміння: уміння переносити відомі знання й навички, варіанти рішень, прийоми спілкування в умовах нової комунікативної ситуації; уміння знаходити рішення для нової комунікативної ситуації, використовуючи комбінацію вже відомих ідей, знань, прийомів; уміння, створювати нові прийоми для вирішення конкретної комунікативної ситуації.

Ключові слова: ситуація, культура, спілкування, студенти-тележурналісти, комунікація.

Носова К. В. Коммуникативные умения в формировании культуры профессионального общения будущих тележурналистов/ Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Старобельск, Украина

В статье рассмотрены коммуникативные умения в формировании культуры профессионального общения будущих тележурналистов. Охарактеризованы коммуникативные умения: умение использовать знания и навыки, варианты решений, приемы общения в условиях новой коммуникативной ситуации; умение находить решение в сложной коммуникативной ситуации, используя комбинацию уже известных идей, знаний, приемов; умение создавать новые приемы для решения конкретной коммуникативной ситуации.

Ключевые слова: ситуация, культура, общение, студенты-тележурналисты, коммуникация.

Nosova S. V. The communication skills in shaping the culture of professional communication of television journalists/ Lugansk National University of Taras Shevchenko, Starobilsk, Ukraine

The article describes the communication skills in shaping the culture of professional communication of television journalists. We characterize communicative skills: the ability to transfer knowledge and skills known, variants of solutions, methods of communication in the new communicative situation; ability to find new solutions to the communicative situation, using a combination of known ideas, knowledge, techniques; the ability to create new techniques to solve particular communicative

situation. The analysis of conditions conducive to the development of communication skills.

Key words: the situation, culture, communication, student-journalist, communication.

Вступ. Постановка проблеми. Упродовж останнього часу вітчизняна педагогічна наука зазнає значних змін, зокрема в контексті впровадження нових форм та методів організації навчальної діяльності. Освіта повинна формувати вміння спеціаліста оперувати знаннями, бути готовим змінюватися та пристосовуватися до нових потреб суспільства, управляти інформацією. Сьогодні недостатньо приділяється увага комунікативним умінням майбутніх тележурналістів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сьогодення ставить перед педагогікою задачу – сформувати в спеціаліста не тільки знання а й комунікативні умінням, які будуть сприятимуть формуванню культури спілкування майбутніх тележурналістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що науковці приділяли мало уваги питанню комунікативних вмінь у формуванні культури професійного спілкування майбутніх тележурналістів. На сучасному етапі достатньо розробленим є соціально-психологічний блок спілкування, продуктивність якого залежить від взаємосприймання, взаємовідчуття та взаємодії суб'єктів. У психології структурні компоненти мають різні термінологічні значення: комунікативний, інтерактивний, перцептивний (Г. Андреев); фективний, практичний (А. Бодальов); інформаційний, афективний і регулятивний (Б. Ломов); когнітивний, афективний, поведінковий (Я. Коломінський).

Мета статті – розглянути проблему комунікативних вмінь у формуванні культури професійного спілкування майбутніх тележурналістів.

Виклад основного матеріалу. Для організації цілісного акту спілкування необхідні наступні елементи: вміння спілкуватись на людях; уміння цілеспрямовано організовувати спілкування й управляти ним [1, с.38]; уміння швидко, оперативно та правильно орієнтуватися в умовах спілкування, що змінюються; правильно планувати та здійснювати систему комунікації, зокрема, її важливу ланку мовленнєвий вплив; швидко й точно знаходити адекватні змісту акту спілкування комунікативні засоби, які одночасно відповідають творчій індивідуальності спеціаліста та ситуації спілкування; вміння постійно відчувати й підтримувати зворотний зв'язок у спілкуванні [3, 61].

Вказані групи комунікативних умінь до свого складу включають також інші вміння, а саме: встановлення психологічного контакту, завоювання ініціативи та організацію «пристосувань»; сприймання й розуміння людини людиною; використання жестів.

Є всі підстави вказане професійне вміння педагога внести до переліку комунікативних умінь. Ми можемо стверджувати, що хоча О. Леонт'єв і В. Кан-Калик, запропонували досить досконалий перелік комунікативних умінь педагога, який потребує подальшого вивчення.

У перелік досліджуваних комунікативних умінь включаємо такі: а) уміння переносити відомі знання й навички, варіанти рішень, прийоми спілкування в умовах нової комунікативної ситуації; б) уміння знаходити рішення для нової комунікативної ситуації, використовуючи комбінацію вже відомих ідей, знань, прийомів; в) уміння створювати нові прийоми для вирішення конкретної комунікативної ситуації. Поданий перелік цих умінь свідчить про можливість їх використання в певних психолого-педагогічних дослідженнях з метою аналізу професійного спілкування спеціаліста. Одночасно ці вміння, на нашу думку, необхідно конкретизувати, тобто виділити елементи, які входять до їх складу.

При вивченні умов, які сприяють розвитку комунікативних умінь, викликали інтерес виділяють такі найбільш важливі комунікативні уміння: подавати інформацію проблемно; вибирати оптимальні способи виховного впливу, уважно ставитися до слова; невербальним засобам спілкування. Перше з вказаних умінь дійсно має важливе значення у професійному спілкуванні педагога. У другому ж випадку мова йде не про комунікативне вміння педагога. Ідентифікацію, як стверджується в теоретичних дослідженнях психології спілкування, соціальної перцепції, треба розглядати як механізм розуміння іншої людини тому слід вважати помилковим підхід до неї як до відповідного професійного вміння педагога.

Далі ми переходимо до розглядання формули культури професійного спілкування $KPC = KP + KR + KK + KI$.

Культура перцепції (КП) — (перцепція, (взаємосприймання) емоційна характеристика взаємосприймання суб'єктів один одного, чуттєвість переживання суб'єктів щодо переживання оточуючих. Взаємосприймання — цілісний образ іншої людини, сформований на основі оцінювання зовнішнього вигляду та поведінки, рівень адекватності сприймання співрозмовника, уміння формувати та підтримувати позитивне ставлення до інших на основі емпатії, співчуття, симпатії, настанови на позитивне, конструктивне ставлення до співрозмовника, який забезпечує емоційно-чуттєве задоволення (подобається) та зароджується інтерес до продовження контактів. Культура спілкування вважається сформованою не на достатньому

рівні, якщо у партнера залишається відчуття незадоволення, якщо він відчуває злість або депресію.

Рефлексія (взаєморозуміння) — процес самопізнання суб'єктом внутрішніх психічних актів, предметно-рефлексивних відносин: самого об'єкта, як він бачить себе, як його бачать інші, розумова діяльність, що виявляється в чітких думках у вигляді констатації того, що відбувається з іншими людьми і з самою людиною.

Взаєморозуміння — подвоєне, дзеркальне взаємовідбиття суб'єктами спілкування один одного. При спілкуванні завжди відбувається обмін інформацією комунікація. Комунікація — це смисловий та індивідуально-змістовий аспект соціальної взаємодії, обмін інформацією в різноманітних процесах соціальної взаємодії. Інформація — сукупність відомостей, даних, знань.

Поняття „спілкування” й „комунікація” не тотожні за своїм змістом. Зіставлення обох понять дає підстави для висновків, що „спілкування” є загальним за своїм змістом, а „комунікація” — конкретним, яке позначає лише один з його типів (соціальну взаємодію). Спілкування передбачає не просто обмін інформацією, а й обмін знаннями, враженнями, почуттями та емоціями. Максимальну здатність відчувати людина набуває тільки в спілкуванні. Почуття, які супроводжують спілкування, надають йому відтінку задоволення чи незадоволення, полегшують чи утруднюють його, домінують тоді, коли людина втрачає контроль над собою й не може впливати на розвиток ситуації. Найзмістовнішим, виразним засобом людського спілкування є слово, мова. Уміння говорити й слухати, вести бесіду — важлива умова взаєморозуміння, перевірки істинності чи помилковості своїх думок, уявлень. Однак і „мова тіла” (погляд, жест, поза, особливості поведінки при розмові) може виявляти ставлення до людини, характеризувати культуру співрозмовника.

Культура комунікації (КК) має на увазі рівень готовності передати або прийняти необхідну інформацію достатньої кількості та якості, її розуміння, грамотність, дикцію, артикуляцію та інше, також уміння подолати комунікативні бар'єри та здатність їх самому не створювати, включає технічну легкість, простоту спілкування, швидкість та повноту формування загальних змістів.

Під час комунікації відбувається конкретна взаємодія її суб'єктів (адресанта, відправника й адресата, одержувача) використовуючи вербальні та невербальні засоби, вона постає як акт їх інтеракції.

Інтеракція (взаємодія) (лат. *Inter* — поміж, періодичність дії, скасування і *actio* — дія, дозвіл) — це розв'язувати організованих вербальних і невербальних взаємодій, які виникають у процесі спілкування. Під час спілкування партнери впливають один на одного, їхні дії усвідомлено чи неусвідомлено спрямовані на регулювання чи зміну власної або чужої позиції. Подібні взаємодії можуть бути

доповнювальними (партнери контактують, користуючись явно вираженими станами й позиціями один одною), пересічними (конфліктними) і прихованими (апелювання до певного внутрішнього стану іншого індивіда, який не збігається з демонстрованим).

Культура інтеракції (KI) – це рівень уміння конструктивно співпрацювати, здатність знаходити загальні інтереси, орієнтація на розвиток відносин, взаємний позитивний результат. Якщо професіонал має високий рівень культури професійного спілкування, він має змогу розвивати позитивні емоції, налаштовувати ставлення співрозмовника до себе і до своєї діяльності, налаштовувати доступні зв'язки та організувати взаємини на взаємовигідних умовах.

Культура професійного спілкування є цілісною системою, (КПС), яка охоплює зовнішню культуру, культуру мовлення, культуру поведінки, культуру почуттів, етикет. Логічно поставити запитання про специфіку психологічного та педагогічного підходів до вивчення проблеми спілкування. Психологія зосереджує увагу на внутрішньому аспекті спілкування, а педагогіка — на зовнішньому, з урахуванням психологічних процесів та закономірностей розвитку міжособистісних взаємин та технологій цілеспрямованого формування, а також моральні, естетичні, технологічні аспекти ефективності професійного спілкування.

Ми виділяємо такі структурні компоненти культури професійного спілкування як: мотиваційно-ціннісний компонент професійного спілкування; перецптивний — процес взаємного сприймання й розуміння співрозмовників, пізнання ними один одного; рефлексивний—процес забезпечення розуміння та формування образу іншої людини; комунікативний — обмін інформацією між індивідами та її уточнення, розвиток; інтерактивний — організація взаємодії суб'єктів, які спілкуються, тобто обмін не тільки знаннями, думками, ідеями, а й діями, зокрема при побудові спільної стратегії взаємодії. Морально-етичний компонент є основою культури професійного спілкування, включає етичні норми та ритуальні правила ділових взаємин, знання й уміння, пов'язані з обміном інформацією, використанням способів і засобів взаємовпливу, взаєморозуміння, професійну етику, професійний такт.

Естетичний компонент характеризує високий рівень культури спілкування, гармонію внутрішніх та зовнішніх особистісних проявів, артистизм, творчу самотність, культуру мовлення, культуру поведінки, культуру почуттів, професійний етикет. Технологічний—детермінований використанням професійних технологій. Мотиваційно-ціннісний компонент професійного спілкування. Мотив — внутрішня спонукальна сила, бажання спілкуватися (потреби, інтереси, прагнення, емоції). Зусилля, необхідне для виконання дії, визначається силою мотивації. Мотивація—цілеспрямованість,

усвідомленість мети (ідеальне уявлення результату, предмета, явища, діяльності спілкування), активізує, стимулює діяльність людини. Чим сильніше мотивація, тим менше зусиль потребує підтримка діяльності, протистояння бар'єрам та перешкодам, тим менше треба докласти зусиль, задіяти волю.

Мотивація характеризується самовизначенністю мети (результат вільного рішення, спілкування знижується, якщо мета визначається кимось, бо відчувається примус, повинність, яка знижує силу діяльності), добровільністю (основа легкості виконання будь якої дії). Легко робити звичайне, бо включається сила звички, яка звільняє багато енергії. „Людина волі” ніби дрімає й іноді встає поправити „людину звички”. Важко робити нову справу – з'являється внутрішня напруга, невпевненість, страх, сумнів .

Рушійною силою будь-якої діяльності, вияву в ній активності є потреби. Потреба — це бажання мати або діяти, особливий психічний стан, відчуття або усвідомлення „напруги”, „невдоволення” без бажаного. Професійна діяльність спонукується низкою мотивів-потреб: а) потребою в спілкуванні; б) потребою в спілкуванні з людьми через професійну діяльність; в) потребою в самореалізації творчого потенціалу. Кожний індивід має низку основних потреб: кимось бути, щось мати, щось діяти, знати, відчувати.

Змістовно-ціннісний бік культури професійного спілкування спирається на ціннісні орієнтації, позитивну або негативну емоційну оцінку, на духовний внутрішній зміст. Цінність — це позначення об'єктів, явищ та їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, які втілюють узагальнені ідеали й постають завдяки цьому як еталон належного. Визначається морально-етичними характеристиками ставлення до співрозмовника, формує зміст спілкування. У духовному відношенні цінності відроджують його самого з усіма його потребами. Обираючи певні моральні, естетичні, культурні, духовні цінності, тим самим людина підтверджує свідоме ставлення до них, дієвість своїх мотивів, цілісність моральної, духовної свідомості загалом.

Високому рівню культури спілкування майбутнього тележурналіста характеризує відкритість як передумова більшої здатності до емпатії [6, с. 328].

Рефлексія в спілкуванні — це усвідомлення того, як суб'єкта сприймають і оцінюють інші, здатність розуміти партнера по спілкуванню. Щоб досягти під час спілкування взаєморозуміння, необхідно враховувати не лише потреби, інтереси, установки іншого, а й думати про те, як він ставиться до ваших потреб, інтересів, установок, якими він бачить ваші індивідуальні особливості, як інтерпретує ваші емоційні реакції й думки. Іншими словами, рефлексія в процесі взаєморозуміння — це подвоєне, дзеркальне взаємовідбиття суб'єктами спілкування один одного. Відбувається в

процесі ідентифікації (механізм схожий на емпатію так зване афективне „розуміння”) — це процес проникнення в переживання іншої людини, уподібнення, ототожнення себе з іншим, що сприяє розумінню партнера по спілкуванню, стимулює відповідну поведінку (альтруїстичну, гуманістичну, емпатійну тощо). Рефлексія — продукт знання, емпатія — емоційне відчуття в процесі спілкування.

Для успішного спілкування важливим є використання гуманістичних орієнтацій у взаєминах, дотримання емпатійного способу спілкування (сприймання внутрішнього світу іншої людини із збереженням притаманних їй емоційних і змістовних відтінків).

Комунікативне завдання передбачає: вміння швидко та правильно орієнтуватися в умовах спілкування, вміння правильно спланувати своє мовлення (тобто вибрати зміст акту спілкування), знайти адекватні засоби для передачі цього змісту, забезпечити зворотний зв'язок. Комунікативний компонент професійного спілкування має неабиякий інтерес для нашого дослідження. Комунікація — смисловий та індивідуально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією в різноманітних процесах соціальної взаємодії. Важливу роль відіграє значущість інформації, завдяки якій партнери намагаються розкрити загальний зміст, однакове розуміння ситуації. Це можливо лише за умови, що інформація прийнята, зрозуміла та осмислена. Тому в комунікативному процесі поєднані діяльність, спілкування й пізнання.

До найважливіших комунікативних умінь потрібно віднести: вміння організувати та індивідуалізувати мовлення, пов'язувати у ньому стандарт й експресію, правильно будувати фрази, вести монолог, вибирати стилістичні засоби, варіювати композиційно-стилістичні прийоми. Це лише суттєві характеристики вміння вербального спілкування. Система ж комунікативних умінь лектора ним не обґрунтовується та не дозволяють вирішити завдання нашого дослідження.

Високий рівень характеризує поняття „культура” — сукупність матеріальних і духовних цінностей, створених людським суспільством, що характеризують відповідний рівень розвитку суспільства [4, с. 272]. Промовець впливає на слухачів силою, висотою і інтонацією голосу. Сила голосу має бути достатньою, щоб слухачі добре чули; голос — енергійним, але не агресивним. Тихий, боязкий голос викликає враження, що людина не має достатньої віри ні в себе, ні в те, що виголошує. Надміру гучне мовлення швидко викликає роздратування у слухачів.

Культура професійного спілкування — це соціально значущий показник рівня знань та здібностей, здатність та вміння здійснювати свої взаємини з людьми, сприймати, розуміти, засвоювати зміст думок, почуттів, намагання розв'язувати конкретні завдання у

професійній діяльності. На нашу думку, культура професійного спілкування майбутніх тележурналістів характеризується високим рівнем пізнавальних інтересів, позитивною мотивацією до фахових предметів; усвідомленням соціальної значущості професії; сформованими вміннями самостійно організовувати пізнавальну діяльність за всіма видами фахової підготовки; усвідомленням та постійним здійсненням роботи з самовиховання та професійного вдосконалення. Професійна культура тележурналіста спроможна забезпечити не тільки конкурентоспроможність, особистісний розвиток, але й властивість створювати та передавати цінності, а це є особливо важливим, якщо враховувати ситуацію на сучасному телебаченні.

Риси професійного спілкування це цілеспрямоване управління комунікацією, наявність загальної та конкретної мети спілкування, а також наукова обґрунтованість і високий професійний рівень. Для того щоб контакт був справді глибоким, тележурналіст, окрім професійних знань, знань про спілкування, певних навичок і вмінь повинен мати позитивну комунікативну установку на спілкування, причому установку не просто на встановлення контакту, а на людину як загальнолюдську цінність, лише тоді цей контакт стане олюдненим, і спілкування відбуватиметься на високому рівні.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку.

Таким чином: комунікативне завдання передбачає: вміння швидко та правильно орієнтуватися в умовах спілкування, вміння правильно спланувати своє мовлення (тобто вибрати зміст акту спілкування), знайти адекватні засоби для передачі цього змісту, забезпечити зворотний зв'язок. Наші подальші розробки будуть присвячені втіленню у педагогічний процес комунікативних умінь.

Література:

1. Кан-Калик В. *Основи творчості.* / В. Кан-Калик К.: Міленіум, 2006. 346 с.
2. Білова М. *Психолочні особливості осіб з різним рівнем стресостійкості: автореф.дис.на здобуття наук ступен канд..психол.наук: «Загальна психологія, історія психології»*/М.Білова.-О., 2007.—20с.
3. Бадмаев Б. *Психология и методика ускоренного обучения* /Б. Бадмаев. – М.: Гуманит.изд.центр Владос, 1998.- 272 с.
4. Беспалько В. *Системно-методическое обеспечение учебно-воспитательного процесса подготовки специалиста* /В.Беспалько.—М. Высш.шк., 1989. – 141 с.
5. Мудрик А. *Социализация человека: учеб.пособие для студентов высш.учеб.заведений* / А.Мудрик. – М.: Изд.центр «Академия», 2004.- 304 с.

6. Роджерс К. Становление личности/ К. Роджерс. – М. «Прогресс», 1994. 256 с.

References:

1. Kan-Kalyk V. Osnovy tvorchosti./ V. Kan-Kalyk K.: Milenium, 2006. 346 s.
2. Bilova M. Psykholochni osoblyvosti osib z riznym rivnem stresostiikosti: avtoref.dys.na zdobuttia nauk stupen kand..psykhol.nauk: «Zahalna psykholohiia, istoriia psykholohii»/M.Bilova.-O., 2007.—20s.
3. Badmaev B. Psykholohyia y metodyka uskorennoho obuchenyia /B. Badmaev. – M.: Humanyt.yzd.tsentr Vldos, 1998.- 272 s.
4. Bepalko V. Systemno-metodycheskoe obespechenye uchebno-vospytatelnoho protsessa podhotovky spetsyalysta / V.Bepalko.–M. Vyssh.shk., 1989. – 141 s.
5. Mudryk A. Sotsyalyzatsyia cheloveka: ucheb.posobye dlia studentov vyssh.ucheb.zavedenyi/ A.Mudryk. – M.: Yzd.tsentr «Akademyia», 2004.- 304 s.
6. Rodzhers K. Stanovlenye lychnosty/ K. Rodzhers. – M. «Prohress», 1994. 256 s